

самореалізації у суспільному житті, а й сприятиме їх особистісному розвитку, розкриттю внутрішнього потенціалу, усвідомленню власних здібностей та прихованих талантів, вихованню поваги до принципів загальнолюдської моралі, доброчесностей та вічних цінностей що, врешті-решт, сприятиме успішній соціалізації та входженню цих дітей у соціальний простір.

Література

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 80: Соціальні послуги – Краматорськ, 2005.
2. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Закон України № 2961-ІУ від 06.10.2005 р./ Пошукова система: «Верховна рада України: Законодавство» // zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо вдосконалення соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю» №1126 від 27.08.2004 р. / Пошукова система: «Верховна рада України: Законодавство» // zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями» №877 від 08.09.2005 р. / Пошукова система: «Верховна рада України: Законодавство» // zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів». № 1686 від 08.12.2006 р. / Пошукова система: «Верховна рада України: Законодавство» // zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку надання інвалідам та дітям-інвалідам реабілітаційних послуг». № 80 від 31.01.2007 р. / Пошукова система: «Верховна рада України: Законодавство» // zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi;
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю на період до 2011 року». № 716 від 12.05.2007 р. / Пошукова система: «Верховна рада України: Законодавство» // zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.
8. Постанова Кабінету Міністрів України. «Про затвердження Положення про індивідуальну програму реабілітації інвалідів». № 757 від 23.05.2007 р. / Пошукова система: «Верховна рада України: Законодавство» // zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.
9. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями. Навч.-метод. посіб. для соціальних працівників та соціальних педагогів / За ред. проф. А.Й.Капської. – К.: ДЦССМ, 2003. – 168с.

УДК: 37.013:[303.833.5:7]

ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МИСТЕЦЬКИХ ТВОРІВ

О.А.Шикирінська

***Анотація.** В статті розглядаються теоретичні основи педагогічної діагностики готовності майбутніх учителів початкових класів до здійснення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів на основі обґрунтування визначених критеріїв та показників.*

***Ключові слова:** педагогічна діагностика, готовність до здійснення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів, критерії та показники.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются теоретические основы педагогической диагностики готовности будущих учителей начальных классов к осуществлению художественно-педагогической интерпретации произведений искусства на основе обоснования определенных критериев и показателей.*

***Ключевые слова:** педагогическая диагностика, готовность к осуществлению художественно-педагогической интерпретации произведений искусства, критерии и показатели.*

***Summary.** In the article theoretical bases of pedagogical diagnostics of preparation of the future teachers of elementary school to the realisation of the art-pedagogical interpretation of artworks on the basis of a substantiation of certain criterions and indicators are considered.*

***Key words:** pedagogical diagnostics, preparation, art-pedagogical interpretation of artworks, criterions and indicators.*

Постановка проблеми. У структурі вищої професійно-педагогічної освіти України особлива роль сьогодні відводиться підготовці учителів початкових класів, які покликані забезпечити гармонійний розвиток особистості кожного учня, формування їхніх світоглядних уявлень, ціннісних

орієнтацій та розширення художньо-естетичного досвіду школярів. Тенденції глобалізації та оновлення навчально-виховного процесу вищої школи у контексті культурологічної парадигми передбачають розвиток у майбутніх учителів пізнавального інтересу та ціннісного ставлення до мистецтва, здатність до розуміння смислу художніх явищ, уміння творчо реалізовувати набутий досвід інтерпретації мистецьких творів у майбутній педагогічній діяльності.

Сьогодні, в умовах трансформації культурних цінностей, особливого значення набуває питання педагогічної діагностики готовності майбутніх учителів початкових класів до здійснення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів, оскільки ефективність навчально-виховного процесу вищої школи залежить від вивчення того, наскільки відповідає рівень професійної підготовки майбутніх учителів вимогам, що їх суспільство ставить перед сучасною школою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема впливу мистецтва на всебічний розвиток особистості майбутнього учителя, формування його естетичної компетентності та загальну професійну готовність до педагогічної діяльності неодноразово досліджувалася у працях сучасних науковців (Л.Масол, О.Олексюк, В.Орлов, Г.Падалка, О.Рудницька, Г.Тарасенко, О.Щолокова та ін.). Тож одним з важливих завдань вищої педагогічної освіти у цьому аспекті стає не лише розвиток у студентів пізнавального інтересу та особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, а й формування аналітико-інтерпретаційних умінь як здатності до педагогічно спрямованого осмислення мистецької реальності та самовираження в освітній діяльності; виховання здатності сприймати, інтерпретувати й оцінювати мистецькі твори; висловлювати особистісне ставлення до них; аргументувати свої думки й оцінки та розуміти зв'язки мистецтва з природним і культурним середовищем, життєдіяльністю та психологією людини, засобами масової інформації тощо.

Інтенсивність цих наукових пошуків залежить від з'ясування ефективності реалізації процесу фахової підготовки студентів-майбутніх учителів початкових класів, виявлення його недоліків та прогнозування шляхів подальшого вдосконалення.

Проблемі педагогічного діагностування навчально-виховного процесу значну увагу приділено у працях вчених (К.Інгенкамп, В.Кірсанов, П.Решетников та інші). Зокрема, *педагогічна діагностика* визначається як з'ясування обставин та умов, за яких здійснюється освітній процес; визначення та аргументування певного стану рівня здібностей, знань, умінь та навичок суб'єкта навчання з метою його подальшого змінювання; отримання чіткого уявлення про причини сприяння або перешкод у досягненні прогнозованих результатів, що включає як традиційні контроль, перевірку, оцінку знань та вмінь, так і аналіз виявлення динаміки, тенденцій, прогнозування подальшого розвитку результатів навчальної діяльності (В.Кірсанов), яку пов'язують, насамперед, зі збором, збереженням і переробкою інформації про об'єкти й суб'єкти, що вивчаються, та використанням даних для управління педагогічними процесами (П.Решетников) [2; 6].

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є розгляд проблеми діагностики готовності майбутніх учителів початкових класів до здійснення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів на основі обґрунтування визначених критеріїв та показників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз науково-педагогічної літератури з проблем фахової підготовки майбутніх учителів дозволив визначити та обґрунтувати основні критерії та показники *готовності майбутніх учителів початкових класів до здійснення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів*, яку ми тлумачимо як складне структурне професійно-особистісне утворення, що характеризується ціннісним ставленням студентів до мистецтва, сформованістю системи знань (психолого-педагогічних, культурологічних, спеціальних мистецьких), операційно-технологічних умінь здійснення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів та сформованою потребою в реалізації його поліфункціонального потенціалу у навчально-виховному процесі початкової школи.

Відповідно, предметом діагностики мають стати всі структурні компоненти такої готовності на основі визначених критеріїв їх оцінювання.

Термін «*критерій*» (від грец. *criterion* – засіб, переконання, мірило) у словниках тлумачиться як «засіб для судження». Стосовно педагогічних явищ, критерій – це об'єктивна ознака, на основі якої виробляється порівняльна оцінка, визначення або класифікація процесів, що вивчаються [5, с.158]. Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури дозволив з'ясувати, що дослідники по-різному трактують поняття «*критерій*»: як засіб вимірювання; процедуру, за допомогою якої встановлюється якість того чи іншого явища, процесу чи результату, тобто його оцінка (М.Лазарев); як характеристики структурних компонентів навчальної діяльності – змістового, операційно-організаційного, емоційно-мотиваційного – в основі визначення рівнів навчальних досягнень (С.Вітвіцька) тощо [1, с.187-188; 3, с.172].

Що стосується мистецької педагогіки, то тут до основних критеріїв педагогічної діагностики дослідники відносять: «художні потреби особистості, місце мистецтва у структурі вільного часу, інтенсивність контактів з творами, характер смакових уподобань, активність пошуку джерел мистецьких вражень, галузі спілкування з різновидами мистецтва, доступність для розуміння особистістю художніх творів, культуру їх сприйняття тощо» (О.Рудницька), а також компетентності, що охоплюють «знання, уміння, цінності, орієнтації, творчість та здатність інтерпретувати художньо-образний зміст мистецьких творів, висловлюючи власне емоційно-естетичне ставлення» (Л.Масол) [7, с.281; 4, с.9].

Спираючись на вказані дослідження, нами були виділені наступні критерії готовності майбутніх учителів початкових класів до художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів: *мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний, емоційно-комунікативний та творчо-діяльнісний*, а також їхні показники. Розглянемо їх.

Мотиваційно-ціннісний критерій базується на змісті майбутньої професійної діяльності та передбачає бажання майбутнього учителя працювати в обраній сфері, його інтерес до взаємодії з учасниками педагогічного процесу. Означений критерій характеризує ставлення студентів до професії вчителя; сформованість позитивних навчальних мотивів і особистісних якостей майбутнього учителя; наявність пізнавального інтересу до мистецьких творів; здатність до ціннісно-сислового самовизначення; прагнення до створення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів.

Для виявлення цього критерію у студентів визначені відповідні показники: характер ставлення до педагогічної діяльності; досвід спілкування з мистецтвом; своєрідність пізнавальних мистецьких інтересів; усвідомлення необхідності і корисності художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів у майбутній професійній діяльності.

Наступним критерієм виділяємо *інформаційно-когнітивний*, котрий відбиває змістову наповненість процесу фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів та дозволяє виявити міцність, системність, усвідомленість теоретичних знань про мистецтво; здатність до їх практичного застосування під час художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів. Цей критерій характеризується рівнем художньо-естетичної ерудиції студента; обсягом знань асоціативних і педагогічних принципів взаємодії різних видів мистецтв, а також знань про сутність та структуру художньо-педагогічної інтерпретації.

Основними показниками, завдяки яким фіксуються вказані критерії, виступають: обсяг загальних теоретичних знань; компетентність у тлумаченні мистецьких символів як засобів художньої виразності та їх особистісне усвідомлення; знання вікових особливостей учнів початкової школи; ступінь розвиненості художньо-асоціативного фонду; рівень розвитку художньо-образного мислення; рівень розвитку уяви.

Визначення *емоційно-комунікативного* критерію зумовлено емоційною забарвленістю, що природно притаманна мистецтву, та комунікативною складовою як однією з найважливіших компетенцій майбутнього учителя початкових класів. Означений критерій характеризується здатністю особистості до емоційно-естетичного переживання у процесі художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів, а також рівнем розвитку таких властивостей особистості майбутнього учителя, як комунікабельність, контактність, емоційна культура, володіння елементами акторської майстерності.

Показниками означеного критерію стали: ступінь екстравертованості-інтравертованості; відповідність емоційних реакцій художньо-образному змісту мистецьких творів; рівень емпатії та рефлексії; свідоме ставлення до мистецько-педагогічної діяльності як акту комунікації та ступінь розвитку діалогічного спілкування.

Вищезначені критерії готовності майбутнього учителя початкових класів до здійснення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів взаємопов'язані з *творчо-діялісним* критерієм, згідно з яким особливість творчої діяльності учителя початкових класів, у контексті нашого дослідження, полягає у створенні нової, власної версії тлумачення мистецького твору, яка б відрізнялася оригінальністю та доступністю рівню розвитку молодших школярів, а також сприяла створенню власних інтерпретаційних версій самими учнями.

Цей критерій характеризується спрямуванням на динамічний розвиток різноманітних творчих здібностей майбутніх учителів; активною участю у роботі різноманітних мистецьких гуртків; самостійними заняттями мистецькою діяльністю; прагненням до творчого застосування умінь та навичок здійснення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів у майбутній педагогічній діяльності.

Матеріали конференції "Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти"

Показниками цього критерію визначені: наявність творчих здібностей студентів; ініціативність; прагнення та вміння доводити творчі задуми до кінця; виконавська майстерність у різних галузях мистецтва; ступінь творчої самореалізації.

Розроблені критерії уможливили створення змістовної характеристики рівнів сформованості у майбутніх учителів початкових класів кожного з компонентів готовності до здійснення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів: *формальний (низький), конструктивний (середній), творчий (високий)*.

Формальний (низький) рівень характеризується формальним ставленням студентів до професії учителя; розважальним характером мистецьких інтересів; поверхневою обізнаністю з функціями мистецтва; незначним або відсутнім інтересом до інтерпретаційної діяльності у навчально-виховному процесі початкової школи; поверховим засвоєнням загально-професійних знань; низьким рівнем мистецької ерудованості; мінімальним ступенем розвитку уяви, емоційних та комунікативних якостей; слабкорозвиненими мистецькими здібностями; пасивністю у мистецькій діяльності; наслідувальним характером інтерпретації змісту мистецьких творів.

Конструктивний (середній) рівень означає достатній ступінь сформованості готовності майбутніх учителів до означеного виду діяльності: зацікавленість студентів майбутньою педагогічною діяльністю; потребу в спілкуванні з мистецтвом; розвинений інтерес до окремих видів мистецтв; прагнення зрозуміти смисл мистецьких творів та бажання висловити особистісне ставлення до мистецького твору; часткове усвідомлення необхідності і корисності художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів у майбутній професійній діяльності; достатній рівень засвоєння загально-професійних та фахових знань; незначний прояв самостійності у створенні власної інтерпретації твору мистецтва, що ґрунтується на безпосередньо-емоційному сприйманні та уяві; часткове володіння різними видами мистецьких навичок.

Творчий (високий) рівень відзначається глибоким розумінням студентами цінності педагогічної діяльності на рівні переконань; стійкою потребою у спілкуванні з мистецтвом; досконалим володінням системними загально-професійними та фаховими знаннями з використанням додаткових джерел інформації; емоційним реагуванням на мистецькі твори; оригінальністю уяви; високим рівнем емпатії та рефлексії; доцільним використанням інтеграції мистецьких знань у створенні власної художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів; креативністю мистецько-педагогічного мислення; усвідомленій потребі у самостійній роботі; проявом творчої ініціативи в організації, а також активною участю в різних формах мистецької діяльності.

Висновки. Таким чином, діагностика готовності майбутніх вчителів початкових класів до здійснення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів за визначеними критеріями та показниками допоможе зосередити увагу науковців та практиків на окремих недоліках в організації навчально-виховного процесу фахової підготовки студентів, простежити динаміку позитивних змін, окреслити шляхи, умови та методи подальшого удосконалення роботи у цьому напрямку, що дозволить враховувати найважливіші параметри діагностичного процесу, цілісно підходити до оцінки того, що характеризує спрямованість, компетентність та творчу майстерність майбутніх вчителів.

Література

1. Вітвіцька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури / С. С. Вітвіцька. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
2. Кірсанов В.В. Психолого-педагогічна діагностика: Підручник / В. В. Кірсанов - К.: Альтерпрес, 2002. – 512 с.
3. Лазарєв М.О. Основи педагогічної творчості: Навчальний посібник для пед. ін-тів / М. О. Лазарєв. – Суми: ВВП «Мрія» - ЛТД, 1995. – 212 с.
4. Масол Л.М. Діагностика і оцінювання художньо-освітніх результатів учнів старшої школи / Л.М. Масол // Мистецтво та освіта: науково-методичний журнал. – 2006. - №3. – С. 9-13.
5. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике. / В.М. Полонский. - М.: Высш. школа, 2004. – 512 с.
6. Решетников П.Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей: Рождение мастера. / П. Е. Решетников – М.: ВЛАДОС, 2000. – 304 с.
7. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник / О.П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 360 с.

КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД НА КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Г.Б.Штельмах

Анотація. У статті показано переваги креативного підходу на курсах підвищення кваліфікації вчителів, розкрито питання співвідношення змістовної і процесуальної сторін професійних знань в структурі навчального процесу вищої школи, обґрунтовано умови формування творчої особистості вчителя.

Ключові слова: креативний підхід, умови, професійні знання.

Аннотация. В статье показаны преимущества креативного подхода на курсах повышения квалификации учителей, раскрыт вопрос соотношения содержательной и процессуальной сторон профессиональных знаний в структуре учебного процесса высшей школы, обусловлены условия формирования творческой личности учителя.

Ключевые слова: креативный подход, условия, профессиональные знания.

Summary. The article covers the advantages of creative approach, the issues of correlation between informative and procedural components of professional knowledge in the structure of higher education, conditions of forming of creative teacher.

Key words: creative approach, conditions, professional knowledge.

Постановка проблеми. Метою освіти в Україні є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, збагачення на цій основі інтелектуального творчого потенціалу народу, – говориться в Законі України «Про освіту»[1]. Болонська угода Європейських країн загострила питання якості й перепідготовки педагогічних кадрів, здатних виконувати соціальне замовлення, брати активну участь у житті суспільства. У зв'язку з цим професійний ріст і результативність фахової перепідготовки вчителів не можна розглядати як їхню особистісну проблему, вона набуває статусу соціальної і педагогічної. Ось чому сьогодні великого значення набуває пошук шляхів забезпечення якісної перепідготовки педагогічних кадрів, удосконалення навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації, віднаходження мотивів і стимулів, що позитивно впливають на творче зростання і професійне становлення вчителів початкових класів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що ця проблема привертає увагу багатьох науковців. Креативний процес, творчу особистість досліджували Дж.Гілфорд, В.Сміт, К.Тейлор, П.Торренс, про можливості використання асоціативного мислення як частини креативного процесу говорили Л.Занков, З.Калмикова, Н.Менчинська; структурні компоненти креативного процесу розглядали Р.Джонс, А.Меднік, Я.Пономарьов та інші.

Відповідно до підходу Дж.Гілфорда, творчі здібності – самостійна категорія, що не входить до структури інтелекту, але взаємодіє з ним.

На думку Р.Стенберга, процес творчості складається із трьох видів інтелектуальних здібностей: синтетичних (бачення і уникнення звичного способу мислення); аналітичних (виявлення ідей, які гідні подальшої розробки); практичних (уміння переконувати людей у цінності ідей).

У роботах Ю.Бабанського, В.Кан-Каліка, А.Маркової, С.Сисоевої розкривається специфіка творчості вчителя. Види креативної діяльності, процеси творчості досліджуються у роботах В.Клименка, П.Кравчука, О.Тихомирова, С.Устименко, В.Фрицюк.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в тому, щоб показати переваги креативного підходу до кожного вчителя початкової школи на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів та обґрунтувати умови вдосконалення їх педагогічного професіоналізму на цьому підґрунті.

Виклад основного матеріалу. Творча унікальність – це своєрідність, що формується в процесі та внаслідок творчості, коли людина виходить за межі соціокультурних стереотипів, стає творцем цінностей, цілей і сенсу свого життя. Творча унікальність особистості досягає найвищого рівня, коли людина свідомо обирає цінність творчого буття.